

ПАТОН

Борис Євгенович –
академік НАН України,
Президент Національної
академії наук України

СЛУЖІННЯ ДЕРЖАВІ

До 80-річчя академіка НАН України

В.П. Горбуліна

17 січня виповнюється 80 років відомому в Україні та за її межами видатному державному діячеві, науковцю, ініціатору створення і першому Генеральному директору Національного космічного агентства України (1992–1994), Секретарю Ради національної безпеки при Президентові України – Раднику Президента України з питань національної безпеки (1994–1996), Секретарю Ради національної безпеки і оборони України (1996–1999, 2006), директору Інституту проблем національної безпеки (2003–2010), директору Національного інституту стратегічних досліджень (2014–2018), першому віце-президенту НАН України (з 2015), одному з авторів Концепції національної безпеки і оборони України, Концепції структурної перебудови оборонно-промислового комплексу України, Военної доктрини України та інших ключових документів стратегії розвитку держави, доктору технічних наук, професору, академіку НАН України Володимирі Павловичу Горбуліну.

Якщо спробувати кількома штрихами окреслити портрет Володимира Павловича Горбуліна, то, мабуть, першим на думку спадає його фаховість, накопичений за багато років колосальний досвід управлінської діяльності як в органах державної влади, так і в науці, його визначний внесок у вибудовування національної безпеки і оборони нашої держави, неабиякі організаторські здібності, незаангажованість, дивовижна внутрішня зібраність, металева самодисципліна. Однак мені здається, центральним стрижнем особистості ювіляра, найхарактернішими рисами його індивідуальності є глибоке внутрішнє почуття відповідальності за свою справу, висока моральність і самовіддане служіння своїй країні. Саме на цьому підґрунті і розвивався його талант державотворця, тісно поєднаний з науковим підходом, і саме в цій галузі він продовжує сьогодні реалізовувати свої непересічні здібності.

Колись Володимир Павлович зізнався, що йому дуже подобається порівняння життєвого шляху людини зі спіраллю, кожен виток якої – це ніби нова орбіта, що розширює світогляд, своєрідний якісний стрибок, зробити який вдається лише через засвоєння нових знань і набуття нового досвіду. І кожна людина сама конструює власну орбітальну модель життя.

Володимир Павлович Горбулін

Трудова біографія В.П. Горбуліна лише на перший погляд може видатися багатогранною і різнобічною. Насправді вона яскраво відображає його найголовніше покликання — служити державі, бути там, де його досвід і таланти найбільш потрібні країні. Народився він 17 січня 1939 р. у Запоріжжі, однак уже через сім років його життя стає тісно пов'язаним з Дніпропетровськом (нині — м. Дніпро). Закінчивши середню школу із золотою медаллю, Володимир Горбулін мріяв про кар'єру дипломата, але розумів, що вступити до профільного московського вишу без відповідної протекції неможливо. Отже, він зробив вибір на користь фізико-технічного факультету Дніпропетровського університету, сформулювавши для себе важливий життєвий принцип: «Не варто дивитися на долю кризь призму мрії, яка не здійснилася. Навіть якщо щось не виходить, все одно потрібно рухатися вперед».

З величезною повагою і вдячністю згадує зазвичай Володимир Павлович деканів фізтеху, у яких, за його словами, крім фахових знань, він мимоволі навчався мистецтва управління: Ігоря Костянтиновича Коська, Володимира Івановича Моссаковського, Володимира Івановича Онищенка (з останнім склалися стосунки значно довші, ніж навчання в університеті). У студентські роки велике враження справили на Володимира Горбуліна також лекції видатних розробників ракетно-космічної техніки В.С. Будніка, В.М. Ковтуненка, М.Ф. Герасюти, Ю.О. Сметаніна. З особливою повагою ставився він до М.І. Дупліщева, завідувача кафедри «Конструкція та проектування літальних апаратів», який до фізтеху працював разом із С.П. Корольовим та М.К. Янгелем.

Це були часи, коли людство робило перші кроки в освоєнні космосу. Звістку про запуск першого космічного апарата з людиною на борту 12 квітня 1961 р. В.П. Горбулін зустрів разом зі своїми однокурсниками в актовому залі Дніпропетровського університету. Захоплення бурхливим розвитком ракетно-космічної техніки привело молодого випускника фізтеху в 1962 р. до Конструкторського бюро «Південне», де перший свій виробничий досвід він здо-

Меморандум про співробітництво в космічній галузі підписано. Віце-прем'єр-міністр України Валерій Шмаров (ліворуч) і директор НАСА пан Даніель Голдін (праворуч). 1994 р.

За плечима «Зеніт». 1996 р.

Генсек НАТО Хав'єр Солана, як фізик за фахом, зацікавився космічною технікою. 1997 р.

був під час проектування космічних апаратів серії «Космос».

Наукова діяльність Володимира Павловича розпочалася в 1968 р. Працюючи у сфері надійності стратегічних ракетних комплексів, він захищає кандидатську дисертацію. Тематика його дисертаційної роботи була закритою, пов'язаною з вирішенням проблеми подовження гарантійних термінів ракетних комплексів, які перебували на бойовому чергуванні. Згодом до кола його наукових інтересів додалися питання розроблення аналітичних і статистичних моделей, що визначають взаємозв'язок проектних та експлуатаційних характеристик через параметри вартості, надійності та ефективності. Практичний результат цих досліджень втілювався у вирішенні низки оптимізаційних задач зі створення ракетно-космічної техніки, зокрема керування експериментальним відпрацюванням стратегічних ракет і ракети-носія «Зеніт». Ці ідеї В.П. Горбулін виклав у докторській дисертації, яку успішно захистив у 1994 р.

У 1977 р. В.П. Горбуліна було переведено до відділу оборонної промисловості ЦК КПУ, де з 1980 р. він завідував сектором ракетно-технічної та авіаційної техніки. На цих посадах він координував науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи з усіх програм створення ракетно-космічної техніки в конструкторських бюро, на заводах та в академічних і галузевих науково-дослідних інститутах в інтересах Міністерства оборони. У 1991 р. очолював підвідділ оборонної роботи Кабінету Міністрів України.

У цей період він тісно співпрацював з багатьма представниками академічної науки — відомими вченими з інститутів електрозварювання, матеріалознавства, механіки, проблем міцності та ін. Діяльність у відділі оборонної промисловості дала Володимирі Павловичу безцінний досвід керівництва проектами державного масштабу, який і визначив його подальший шлях служіння державницьким інтересам у галузі національної безпеки.

У перші роки незалежності України В.П. Горбулін був одним із головних ідеологів

створення Національного космічного агентства України, став його першим Генеральним директором у 1992–1994 рр. Він також ініціював розроблення та взяв активну участь у реалізації першої Національної космічної програми, завдяки якій Україна змогла зберегти свій ракетно-космічний потенціал і посіла провідне місце у світовій космічній галузі. «Дуже складно, але вкрай цікаво було, коли я очолив Національне космічне агентство. Ніхто тоді не вірив, що воно може дати країні користь, і коли з'явилася перша космічна програма, для всіх це стало приємним сюрпризом», — згадував потім Володимир Павлович про ці роки роботи.

Згодом В.П. Горбулін стає фундатором системи управління національною безпекою України. У серпні 1994 р. його призначено Секретарем Ради національної безпеки при Президенті України — Радником Президента з питань національної безпеки, у 1996–1999 рр. — Секретарем Ради національної безпеки і оборони України. Обіймаючи цю посаду, Володимир Павлович сконцентрував зусилля на становленні апарату РНБО як «інтелектуального центру» в контексті розвитку цього органу як організаційного ядра системи науково-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення для ухвалення тактичних і стратегічних державних рішень. Саме за його ініціативою та безпосередньою участю було створено такі науково-аналітичні центри, як Національний інститут стратегічних досліджень, Національний інститут проблем міжнародної безпеки і пізніше — Інститут проблем національної безпеки. Як згадує сам Володимир Павлович, «загалом робота всього апарату РНБО України будувалася на основі системної наукової підтримки з боку науково-дослідних інститутів та інших організацій, що входили до системи НАН України. Така співпраця була необхідною, адже від неї залежали характер та результативність політичних рішень Президента України щодо всіх сфер державного будівництва».

З травня по жовтень 2006 р. В.П. Горбулін удруге виконував обов'язки Секретаря Ради на-

ціональної безпеки та оборони України. За цей час апарат РНБО розробив першу Стратегію національної безпеки України. На посаді радника Президента України Володимир Павлович брав активну участь у створенні Концепції реформування Служби безпеки України. Він також є одним з авторів безпрецедентного видання в історії українських спецслужб — «Біла книга 2007. Служба безпеки та розвідувальні органи України».

Починаючи з 1996 р. В.П. Горбулін був активно задіяний у зовнішньополітичній діяльності України та в розвитку військово-технічного співробітництва. Він є співавтором Концепції національної безпеки і оборони України, Державної програми будівництва і розвитку Збройних Сил України та інших провідних документів стратегії будівництва та розвитку держави, співголовою Консультаційного комітету при Президентах України та Польщі, співголовою секретаріату комісії Кучма–Гор, очолює Державну міжвідомчу комісію з питань співробітництва Україна–НАТО. За його ініціативою створено «Укрспецекспорт», Комітет військово-технічної політики при Президентіві України.

В одному з інтерв'ю Володимир Павлович говорив про цей період: «94–99-й роки запам'яталися великим напруженням, але це був і колосальний досвід, спроба знайти не себе, а форми управління державою в складних умовах. Адже і політично, і фактично ми починали з ізоляції. А спілкування з безліччю розумних, цікавих людей! Для мене ці п'ять років пролетіли, немов один день. Як там у Пастернака? «И дольше века длится день...».

У листопаді 1999 р. В.П. Горбуліна призначають на посаду радника Президента України, в липні 2000 р. — головою Державної комісії з питань оборонно-промислового комплексу. За його безпосередньої участі було розроблено концептуальні документи — Державну програму розвитку озброєння та військової техніки і Концепцію структурної перебудови оборонно-промислового комплексу України, які й нині визначають шляхи розвитку вітчизняної оборонної промисловості.

Питання стратегічних озброєнь. Візаві — заступник міністра оборони США Ештон Картер. 1999 р.

Нарада з питань розвитку озброєнь та військової техніки. 2002 р.

Наука — обороні: визначення завдань

Від грудня 2002 р. В.П. Горбулін — помічник Президента України з питань національної безпеки. Упродовж 2003–2005 рр. — заступник голови Державної комісії з питань реформування та розвитку Збройних Сил України, безпосередній учасник розроблення Стратегічного оборонного бюлетеня України на період до 2015 року, Воєнної доктрини України (2004) та Закону «Про основи національної безпеки України» (2003). У січні 2003 р. він створює Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України, у грудні того самого року стає організатором і директором на громадських засадах, а з листопада 2007 р. по квітень 2010 р. — директором Інституту проблем національної безпеки.

Починаючи з 2010 р. В.П. Горбулін відійшов від державної діяльності і сконцентрувався на науці. У 1997 р. його було обрано академіком НАН України. У квітні 2011 р. Загальні збори Національної академії наук України обрали В.П. Горбуліна членом Президії. Після підписання у 2012 р. Генеральної угоди про науково-технічне співробітництво між Національною академією наук України та Державним підприємством «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля» в галузі створення ракетно-космічної техніки Володимир Павлович бере активну участь у Міжвідомчій координаційній раді з організації спільних робіт як її співголова. У 2015 р. академіка В.П. Горбуліна обрано першим віце-президентом НАН України, і нині до його обов'язків входить координація досліджень установ НАН України в галузі національної безпеки, модернізації та створення високоефективних систем озброєння та військової техніки.

Особливий період у професійній діяльності В.П. Горбуліна розпочинається з 2014 р., коли збройна агресія проти України зумовила докорінну зміну уявлень про безпеку стратегічного рівня, ставши водночас поштовхом до радикального переосмислення її місця в ієрархії національних інтересів. У червні 2014 р. В.П. Горбуліна знову було призначено радником Президента України і майже одночасно — директором Національного інституту

стратегічних досліджень, який він очолював до 30 липня 2018 р. За цей час під його керівництвом було підготовлено чотири аналітичні доповіді до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України, десятки наукових доповідей і сотні аналітичних записок. Він брав активну участь у розробленні Стратегічного оборонного бюлетеня України — документа, який є дорожньою картою оборонної реформи на засадах і принципах, якими керуються держави — члени НАТО, долучився до розроблення проекту Державної програми розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року, проекту Доктрини інформаційної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, очолював роботу наукового колективу Національного інституту стратегічних досліджень з розроблення концептуальних засад формування державної системи захисту критичної інфраструктури, результати якої узагальнено у виданні «Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури України».

Знаковими для найсучаснішої історії незалежної України стали підготовлені за редакцією В.П. Горбуліна і під його керівництвом колективні монографії співробітників Національного інституту стратегічних досліджень — «Донбас і Крим: ціна повернення» (2015) та «Світова гібридна війна: український фронт» (2017). В останній з них уперше у вітчизняній та світовій науковій практиці детально досліджено явище світової гібридної війни як новітнього виду глобального міжнародного протистояння в умовах системної кризи геополітичного устрою і системи світової безпеки. У книзі проаналізовано причини та передумови агресії проти України, її стратегічні цілі, а також особливості ведення гібридної війни в різних вимірах: воєнному, політичному, економічному, соціальному, гуманітарному, інформаційному. Обидва видання високо оцінили як вітчизняні, так і міжнародні (ці монографії перекладено англійською) політики, експерти, науковці, свідомі громадяни багатьох країн світу.

Зміцнення національної безпеки, суверенітету і державної цілісності України, наукове

забезпечення і комунікативне супроводження пошуку способів вирішення найважливіших загальнодержавних проблем і тепер залишається в центрі уваги академіка В.П. Горбуліна. Він опікується ними як перший віце-президент НАН України і голова Координаційної ради цільової науково-технічної програми НАН України «Дослідження і розробки з проблем підвищення обороноздатності і безпеки держави». Ще у 2014 р. у зв'язку з подіями в Криму та на сході України Академія провела інвентаризацію своїх робіт, визначила, які її установи могли б виконувати дослідження для створення технологій подвійного призначення в інтересах ОПК. На жаль, тоді пропозиції Академії не було враховано урядом у державному оборонному замовленні, і Академія за власною ініціативою і за рахунок скорочення фінансування інших своїх програм започаткувала з 2015 р. виконання цієї цільової науково-технічної програми. Було визначено основні фундаментальні та прикладні напрями, які в процесі роботи адаптовано до конкретних досліджень і розробок технологій окремих систем та вузлів озброєння і військової техніки. Це дозволило істотно підвищити рівень завершених робіт, і деякі з них було включено до державного оборонного замовлення. Однак, на думку В.П. Горбуліна, для більшої її ефективності доцільно організувати співробітництво у «трикутнику» Міністерство оборони України і Генштаб ЗСУ — НАН України — Мінекономрозвитку України і ДК «Укроборонпром» та зафіксувати цей формат взаємодії в багаторонній угоді між цими суб'єктами. Одним з найважливіших кроків у цьому напрямі стало підписання у 2017 р. угоди між Академією і Генштабом ЗСУ.

Притаманна Володимиру Павловичу власність у будь-якій ситуації знаходити унікальні управлінські рішення та рішуче реалізувати їх поєднується з його активною громадянською позицією. Він автор понад 40 визначних світоглядних публікацій в інформаційно-аналітичному тижневику «Дзеркало тижня». У 2017 р. вийшла друком збірка його новел «Хроніки передбачень: 2006–2017», в яких він

Засідання Міжвідомчої координаційної ради. 2016 р.

Огляд експозиції виставки «Наука — обороні та безпеці держави». 2018 р.

Нагородження відзнакою НАН України

протягом десятиліття обережно попереджав та інформував суспільство про загрози, які стоять перед нами, з точністю науковця вибудовував архітектуру найновітнішої історії світу. Лише оглядаючись назад, ми можемо повною мірою оцінити беззаперечну логіку його когнітивних конструкцій, бездоганність його «геополітичних креслень».

Академік В.П. Горбулін має великий науковий доробок. Він є автором та співавтором понад 200 наукових публікацій, серед яких 9 монографій, два підручники, сотні наукових статей, діапазон тематики яких вражає — від проблем оцінки надійності герметичних систем ракетної техніки та виробів до питань демократичного цивільного контролю над Збройними Силами та визначення складових «гібридних війн». Він заснував і був головним редактором таких відомих тепер наукових журналів, як «Стратегічна панорама», «Стратегічні пріоритети», «Україна–НАТО», «Євроатлантик-

інформ», «Національна безпека: український вимір».

За видатні досягнення у галузі національної безпеки Володимира Павловича Горбуліна відзначено найвищими державними нагородами: орденами князя Ярослава Мудрого V, IV, III та II ступенів (1997, 2004, 2009, 2017), Державною премією України в галузі науки і техніки (2002) та Державною премією СРСР в галузі науки і техніки (1988), Почесною грамотою Верховної Ради України (2004), орденами Трудового Червоного Прапора (1976, 1982), 5 медалями та багатьма іншими відзнаками державних органів та нагородами іноземних держав.

Володимир Павлович Горбулін зустрічає свій ювілей, перебуваючи у вирі наукового та суспільно-політичного життя країни. Від щирого серця хочу побажати йому міцного здоров'я, творчої активності, невичерпної енергії для звершення всіх його задумів і подальшого служіння нашій країні.